

КОМПЛЕКСНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 10 КЛАС

ТЕМА 5

ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Уроки 22-28

Розгорнуті конспекти • таблиці • ключові дати • поняття •
практичне заняття • тематичне оцінювання • відповіді для
викладача

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Структура теми

Зміст теми. У міжвоєнний період країни Азії та Латинської Америки розвивалися під впливом колоніальної залежності, національно-визвольних рухів, модернізації, світової економічної кризи та боротьби великих держав за сфери впливу. У Японії посилювалися милітаризм і зовнішня агресія; у Китаї точилася боротьба між Гомінданом і КПК; в Індії масовий антиколоніальний рух спирався на тактику ненасильницького опору М. Ганді; Туреччина та Іран здійснювали державну модернізацію; у Латинській Америці поєднувалися реформізм, каудилізм і диктаторські режими.

Урок	Тема за календарним плануванням
22	Японія. Милітаризація економіки, державних інституцій та суспільної свідомості населення. Зовнішня політика.
23	Китай. Національна революція та боротьба за владу між КПК і Гомінданом. Чан Кайші.
24	Індія. Розгортання антиколоніальної боротьби. Махатма Ганді.
25	Країни Передньої Азії. Розпад Османської імперії. Модернізація Туреччини та Ірану.
26	Латинська Америка.
27	Практичне заняття № 5.
28	Урок узагальнення і тематичного оцінювання.

Ключові поняття з програми й підручника. гандизм; сатьяграха; етатизм; милітаризація; дзайбацу; меморандум; Гоміндан; КПК; латифундія; каудильйо; хунта; сіонізм; мандатна територія; Народний фронт.

Очікуваний результат. Учні мають уміти синхронізувати події Японії, Китаю, Індії, Туреччини, Ірану й країн Латинської Америки; характеризувати національно-визвольні рухи та модернізаційні процеси; визначати причини милітаризації Японії; пояснювати витоки Близькосхідної проблеми; характеризувати М. Ганді, Чан Кайші та М. Кемалю Ататюрка.

Календарне планування: тема 5 — 7 годин, уроки 22–28. Підручник: розділ V, §20–24, с. 127–148.

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 22. Японія. Мілітаризація економіки, державних інституцій та суспільної свідомості. Зовнішня політика

Головна думка. Японія вийшла з Першої світової війни економічно зміцнілою, але післявоєнні кризи, конкуренція на зовнішніх ринках і суперництво за Китай посилили вплив військових. У 1930-х роках мілітаризація економіки та суспільства поєдналася з агресією в Маньчжурії та широкомасштабною війною проти Китаю.

Після уроку учні мають уміти. пояснювати наслідки Першої світової війни для Японії; характеризувати роль дзайбацу й армії; пояснювати зміст меморандуму Танака; встановлювати хронологію агресії 1931–1937 рр.; визначати риси авторитарно-монархічного режиму та військово-регульованої економіки.

Основа: І. Я. Щупак, «Всесвітня історія. 10 клас», §21, с. 135–138.

1. Японія після Першої світової війни

Під час війни Японія виступала на боці Антанти, але без великих бойових втрат. Війна тимчасово відкрила для японських товарів ринки, звідки були витіснені європейські конкуренти. Підручник підкреслює різке зростання експорту та шестикратне збільшення золотого запасу.

Показник / явище	Зміст
Експорт у 1915–1918 рр.	До Європи зріс на 60 %, до Азії — на 125 %, до Південної Америки — на 629 %, до Африки — на 1002 %.
Після 1918 р.	Європейські держави повернулися на світові ринки; японські товари почали втрачати воєнні переваги.
Соціальна напруга	Зростання цін, особливо на рис, спричинило масові «рисові бунти» серпня 1918 р.; влада їх жорстоко придушила.
Дзайбацу	Провідні промислово-фінансові об'єднання — «Міцуй», «Міцубісі», «Сумімото», «Ясуда» — зберігали визначальний вплив на економіку.
Криза 1920–1921 рр.	Експорт скоротився приблизно на 40 %, імпорт — на 30 %, промислове виробництво — на 20 %.

Показник / явище	Зміст
1 вересня 1923 р.	Землетрус у районі Токіо — Йокогама: близько 140 тис. загиблих і величезні матеріальні втрати.

Дзайбацу. У підручнику цим словом позначені великі промислово-фінансові об'єднання, що контролювали ключові галузі японської економіки. Вони не зникли під час криз і залишалися опорою індустріального та воєнного розвитку.

2. Суперництво зі США та Великою Британією

Після війни загострилася боротьба великих держав за Китай і Тихоокеанський регіон. США не погоджувалися з посиленням японських позицій у Китаї; Велика Британія також дедалі більше розглядала Японію як конкурента. Вашингтонська конференція 1921–1922 рр. обмежила японські привілеї.

Рішення / наслідок	Значення для Японії
Припинення англо-японського союзу 1902 р.	Японія втратила важливу дипломатичну опору.
Договір дев'яти держав	Формально проголошував рівні можливості в Китаї та обмежував монопольні претензії Японії.
Загальний результат	Японія залишалася великою державою, але сприйняла вашингтонські обмеження як перешкоду своєму пануванню в Східній Азії.

3. Меморандум Танака і курс на мілітаризацію

Фінансова криза 1927 р. прискорила урядову кризу. Кабінет очолив генерал Танака. Підручник подає меморандум Танака як документ, у якому проголошувався курс на воєнну експансію: спочатку Китай, а далі — інші райони Азії; передбачалися неминучі конфлікти з СРСР і США.

Меморандум. Дипломатичний або державний документ, у якому викладається фактичний, документальний чи юридичний аспект певного питання.

Напрямок мілітаризації	Прояв
Збройні сили	У 1930–1935 рр. чисельність армії та флоту зростає; удосконалювалися озброєння, структура військ і підготовка.

Напря́м мілітаризації	Прояв
Політика	Уряди дедалі більше залежали від військових кіл; армія отримувала особливу політичну вагу.
Ідеологія	Посилювалися шовіністичні організації й паназіатська пропаганда під гаслом «Азія для азіатів».
Суспільна свідомість	Виховували безумовну відданість імператору та готовність до самопожертви.
Економіка	Державне регулювання дедалі більше підпорядковувало виробництво військовим потребам.

4. Вторгнення в Маньчжурію

Світова економічна криза та громадянська війна в Китаї створили сприятливий момент для японської агресії. 18 вересня 1931 р. японські війська почали вторгнення до Північно-Східного Китаю. До лютого 1932 р. вони контролювали регіон.

Дата	Подія
18 вересня 1931 р.	Початок вторгнення в Північно-Східний Китай.
18 лютого 1932 р.	Проголошено підконтрольну Японії державу Маньчжоу-Го на чолі з Пу І.
Березень 1932 р.	Напад на Шанхай; захопити місто не вдалося.
1933 р.	Після засудження агресії Японія заявила про вихід з Ліги Націй.

Чому Ліга Націй виявилася слабкою? Підручник наголошує: організація засудила агресію, але не змогла примусити Японію вивести війська. Це показало обмеженість системи колективної безпеки.

5. Війна проти Китаю 1937 р.

У листопаді 1936 р. Японія уклала Антикомінтернівський пакт із Німеччиною. 7 липня 1937 р. почалася широкомасштабна війна проти Китаю. Японські керівники розраховували на швидку перемогу, але війна стала затяжною і тривала до 1945 р.

Факт	Значення
1937 р.	Японські війська захопили великі міста й транспортні вузли Китаю.

Факт	Значення
13 грудня 1937 р.	Захоплення Нанкіна; підручник описує масові вбивства мирного населення, відомі як Нанкінська різанина.
Характер війни	Війна велася з надзвичайною жорстокістю й стала одним із головних вогнищ майбутньої світової війни в Азії.

6. Авторитарно-монархічний режим

Мілітаризація не привела до копіювання італійської чи німецької моделі один до одного. Підручник визначає японський лад як своєрідний авторитарно-монархічний режим із військово-регульованою економікою.

Риса	Прояв
Політичний контроль	Розпуск політичних партій; посилення військово-державної бюрократії.
Масова організація	Асоціація допомоги трону стала важливим інструментом ідеологічної мобілізації.
1938 р.	Закон «Про загальну мобілізацію нації».
Економіка	Виробничі асоціації та державне регулювання підпорядковували господарство воєнним завданням.
Зовнішня політика	Зближення з Німеччиною та Італією й курс на створення Великої східноазіатської сфери спільного процвітання.

7. Короткий підсумок для запису

Схема: післявоєнні кризи → суперництво за Китай → посилення військових → мілітаризація економіки й суспільства → захоплення Маньчжурії → вихід з Ліги Націй → війна з Китаєм → авторитарно-монархічний режим і зближення з Німеччиною та Італією.

Запитання до уроку

1. Чому після 1918 р. економічне становище Японії погіршилося? (§21, с. 135)
2. Що таке дзайбацу і яку роль вони відігравали? (§21, с. 135)
3. Чому Вашингтонська конференція була не вигідною для Японії? (§21, с. 135–136)
4. Які ідеї приписує підручник меморандуму Танака? (§21, с. 136)
5. Коли почалося вторгнення Японії в Маньчжурію? (§21, с. 137)
6. Чому вихід Японії з Ліги Націй був небезпечним сигналом? (§21, с. 137)
7. Які риси мав політичний режим Японії наприкінці 1930-х років? (§21, с. 137–138)

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 23. Китай. Національна революція та боротьба за владу між КПК і Гомінданом. Чан Кайші

Головна думка. Китай у 1920–1930-х роках одночасно боровся за національне об'єднання, модернізацію та визволення від іноземного впливу. Союз Гоміндану і КПК був тимчасовим: після успіху Північного походу Чан Кайші розірвав союз із комуністами, що призвело до тривалої громадянської війни. Японська агресія змусила суперників частково відновити співпрацю.

Після уроку учні мають уміти. характеризувати Сунь Ятсена, Чан Кайші й Мао Цзедуна; пояснювати «Рух 30 травня» та Північний похід; порівнювати програми Гоміндану і КПК; називати реформи уряду Чан Кайші; пояснювати вплив японської агресії.

Основа: §20, с. 128–131.

1. Політична роздробленість і Сунь Ятсен

На початку 1920-х років Китай не був реально об'єднаний. Південь і Північ контролювали різні уряди та військово-політичні угруповання. Сунь Ятсен прагнув створити сильну централізовану владу, здатну об'єднати країну.

Подія	Зміст
Квітень 1921 р.	Парламент у Гуанчжоу обрав Сунь Ятсена надзвичайним президентом Китайської Республіки; Північ його не визнала.
1 липня 1921 р.	У Шанхаї засновано Комуністичну партію Китаю (КПК).
1923 р.	Сунь Ятсен реорганізував Гоміндан і залучив КПК до співпраці; виник єдиний фронт.
1924 р.	За радянської допомоги у Вампу створено військову школу для підготовки кадрів.

Сунь Ятсен. Лідер революційного руху, засновник Гоміндану. Його «три народні принципи»: націоналізм, народовладдя, народне благоденство. Підручник наголошує, що він не був марксистом, але прагнув використати досвід сильної партії та революційної армії.

2. Національна революція 1925-1927 рр.

Навесні 1925 р. у Шанхаї почався антизахідний «Рух 30 травня» після розстрілу студентської демонстрації англійською поліцією. Рух переріс у національно-визвольну революцію.

Головні завдання революції	Пояснення
Відновлення суверенітету	Позбутися залежності від іноземних держав і нерівноправних угод.
Об'єднання країни	Ліквідувати владу регіональних мілітаристських угруповань.
Повалення прозахідного уряду в Пекіні	Створити єдиний національний уряд.
Модернізація	Провести помірні соціально-економічні та політичні реформи.

Дата	Подія
Березень 1925 р.	Смерть Сунь Ятсена; зростання ролі Чан Кайші.
1 липня 1925 р.	У Гуанчжоу проголошено Національний уряд.
Липень 1926 р.	Початок Північного походу.
Березень 1927 р.	Гомінданівські війська вступили до Шанхая; більшість Китаю визнала Національний уряд.

3. Чан Кайші і розрив з комуністами

Після перемог Північного походу Чан Кайші переніс столицю до Нанкіна, сформував Нанкінський уряд і змінив зовнішньополітичний курс. Він розірвав союз із КПК, СРСР і Комінтерном та прагнув налагодити відносини із західними країнами.

Чан Кайші. Один з керівників Гоміндану, головнокомандувач його армії. У 1927 р. став фактичним керівником центрального уряду, а з 1928 р. — генералісимусом. Підручник характеризує його режим як режим особистої влади.

Гоміндан	КПК
Сильний державний апарат і вертикаль влади.	Диктатура пролетаріату.
Грошово-фінансова реформа й розвиток ринкових відносин.	Аграрна революція, конфіскація землі у поміщиків і заможних селян.

Гоміндан	КПК
Державне регулювання + приватне підприємництво.	Націоналізація промисловості та скасування приватної власності.
Підтримка національного капіталу.	Озброєння робітників і селян як опори нової влади.
Відновлення суверенітету Китаю.	Орієнтація на ВКП(б) і Комінтерн.

Наслідок розриву. Боротьба між Гомінданом і КПК переросла в тривалу громадянську війну, яка фактично завершилася лише 1949 р.

4. Реформи уряду Чан Кайші

Сфера	Реформи
Фінанси	Контроль над банками, страховими товариствами, податками й митними зборами; формування державного сектора.
Приватна власність	Законодавчий захист інтересів приватних власників.
Трудові відносини	Закони про працю, державні профспілки, мінімальна заробітна плата.
Аграрна сфера	Закон 1930 р. обмежував орендну плату й великі земельні володіння, захищав орендарів.

5. КПК і Мао Цзедун

Після втрати позицій у містах комуністи перенесли центр діяльності в село. В окремих районах вони створювали «радянські райони». У листопаді 1931 р. було проголошено Китайську Радянську Республіку на чолі з Мао Цзедунем.

Подія	Значення
1931 р.	Проголошення Китайської Радянської Республіки.
1934–1935 рр.	«Великий похід» комуністичних сил на північ. Підручник наголошує, що Червона армія зазнала тяжкої поразки, а «радянські райони» були ліквідовані.

6. Японська агресія та нова спроба єднання

У 1931 р. Японія захопила Маньчжурію і створила Маньчжоу-Го. Чан Кайші намагався отримати підтримку західних держав, але вона була недостатньою. У 1935–1936 рр. він звернувся по допомогу до СРСР.

Дата	Подія
Грудень 1936 р.	У Сіані досягнута усна домовленість про припинення громадянської війни.
Квітень 1937 р.	КПК і Гоміндан уклали угоду про співробітництво.
7 липня 1937 р.	Початок широкомасштабної японсько-китайської війни.
Листопад 1937 р.	Японці захопили Шанхай і Нанкін.
1938 р.	Окупація важливих центрів Південного Китаю.
Весна 1939 р.	Відносини між Гомінданом і КПК знову різко загострилися.

Головна суперечність Китаю. Держава одночасно протистояла зовнішній японській агресії та внутрішній боротьбі за владу між Гомінданом і комуністами. Це послаблювало національний опір.

7. Опорний конспект

Сунь Ятсен → союз Гоміндану і КПК → «Рух 30 травня» → Північний похід → влада Чан Кайші → розрив із КПК → реформи Нанкінського уряду → громадянська війна → японська агресія → тимчасове відновлення співпраці.

Запитання до уроку

1. Які «три народні принципи» сформулював Сунь Ятсен? (§20, с. 128)
2. Що спричинило «Рух 30 травня»? (§20, с. 128)
3. Які завдання мала національна революція? (§20, с. 128)
4. Чому Північний похід став переломним етапом? (§20, с. 129)
5. У чому відрізнялися програми Гоміндану і КПК? (§20, с. 129)
6. Які реформи провів уряд Чан Кайші? (§20, с. 130)
7. Як японська агресія вплинула на відносини КПК і Гоміндану? (§20, с. 130–131)

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 24. Індія. Розгортання антиколоніальної боротьби. Махатма Ганді

Головна думка. Після Першої світової війни британський колоніальний режим в Індії намагався поєднувати обмежені реформи з репресіями. Національний рух очолив Індійський Національний конгрес, а його найавторитетнішим лідером став Махатма Ганді. Тактика ненасильницького опору та кампанії громадянської непокорності перетворили боротьбу за незалежність на масовий рух.

Після уроку учні мають уміти. пояснювати причини піднесення антиколоніального руху; визначати зміст гандизму і сатьяграхи; характеризувати кампанії 1919–1922 та 1930–1932 рр.; пояснювати «соляний похід» і пакт Ірвіна–Ганді; визначати обмеженість реформ 1935 р.

Основа: §20, с. 131–134.

1. Колоніальна політика Великої Британії після війни

Британська влада розуміла, що старі методи управління дедалі важче зберігати без змін. У 1919 р. були проведені реформи Монтегю–Челмсфорда, але вони лише незначно розширили участь індійців у політичному житті.

Захід	Зміст
Закон «Про управління Індією» 1919 р.	Частка виборців збільшувалася приблизно з 1 % до 3 % дорослого населення; індійці могли обіймати деякі другорядні адміністративні посади.
Що залишалося під контролем британців	Фінанси, армія, поліція, ключові галузі економіки, внутрішня і зовнішня політика.
Релігійні курії	Виборча система будувалася за релігійною ознакою, що посилювало поділ між індусами й мусульманами.
Закон Роулетта	Посилював покарання за антиурядову діяльність.

2. Індійський Національний конгрес і Махатма Ганді

Провідною політичною силою антиколоніального руху був Індійський Національний конгрес (ІНК). Його соціальною опорою були національна буржуазія, інтелігенція й масове селянство.

Мохандас Карамчанд Ганді (1869–1948). Юрист за освітою. Досвід ненасильницької боротьби проти дискримінації отримав у Південній Африці. Після повернення до Індії став одним із лідерів ІНК і здобув величезний моральний авторитет; народ назвав його Махатмою — «Великою душею».

Гандизм. У підручнику — ідеологія, що поєднувала ідею суспільної справедливості, опору на традиційні цінності та масовий ненасильницький протест проти колоніального панування.

3. Сатьяграха — ненасильницький опір

Форма дії	Приклад
Відмова від титулів і посад	Не приймати символічні привілеї колоніальної влади.
Бойкот урядових постанов	Свідомо не співпрацювати з колоніальними органами.
Бойкот навчальних закладів	Не відвідувати британські навчальні установи.
Мирні демонстрації і страйки	Масовий, але ненасильницький тиск.
Відмова від сплати податків	Розглядалася як крайня стадія кампанії.

Сатьяграха. Тактика ненасильницького опору, яка поєднувала активний протест із відмовою від помсти та фізичного насильства.

4. Перша кампанія громадянської непокорі

Дата	Подія
6 квітня 1919 р.	Початок кампанії; Ганді закликав до харталу — закриття крамниць і припинення ділової активності.
13 квітня 1919 р.	Розстріл беззбройного мітингу в Амрітсарі; масове обурення в Індії.

Дата	Подія
1920 р.	ІНК прийняв програму «прогресивного ненасильницького неспівробітництва» заради свараджа.
4 лютого 1922 р.	У Чаурі-Чаура натовп убив 22 поліцейських; Ганді засудив насильство і припинив кампанію.

Принципове рішення Ганді. Для нього засіб боротьби був не менш важливим, ніж мета. Коли рух загрожував перетворитися на насильницьке повстання, він зупинив кампанію, навіть попри політичні втрати.

5. Друга кампанія і «соляний похід»

26 січня 1930 р. ІНК проголосив День незалежності. Символом нової кампанії стало порушення британської монополії на сіль.

Етап	Зміст
Березень 1930 р.	Ганді та його прихильники вирушили приблизно на 400 км до узбережжя Аравійського моря, щоб демонстративно добувати сіль.
Квітень–травень 1930 р.	Рух охопив багато провінцій; британська влада заарештувала десятки тисяч учасників, серед них Ганді.
Пакт Ірвіна–Ганді	ІНК припиняв бойкот адміністрації; оголошувалася амністія політичним в'язням; скасовувалася монополія на сіль; ІНК визнавався офіційною партією.
1932 р.	Після невдалих переговорів у Лондоні кампанія поновилася, але через репресії не досягла попереднього масштабу.

6. Реформи 1935 р. і проблема майбутнього Індії

Британський парламент розширив виборчі права та повноваження місцевих органів, але центральна влада залишалася в руках віце-короля. Релігійно-общинний принцип виборів продовжував розділяти індійське суспільство.

Факт	Значення
Закон 1935 р.	Передбачав федеративний устрій провінцій і князівств, але без реальної передачі верховної влади.
Вибори 1937 р.	ІНК отримав більшість у 9 з 11 провінцій і сформував місцеві уряди.
3 вересня 1939 р.	Віце-король оголосив Індію воюючою країною після вступу Великої Британії у війну з Німеччиною — без самостійного рішення індійців.

7. Чому рух Ганді був ефективним

Чинник	Пояснення
Масовість	Тактика була доступною для селян, робітників, інтелігенції та підприємців.
Моральний авторитет	Ненасильство ускладнювало виправдання репресій з боку колоніальної влади.
Економічний тиск	Бойкоти та відмова від співпраці підривали нормальне функціонування колоніальної системи.
Національна єдність	Ганді прагнув уникнути соціального та релігійного розколу в антиколоніальному русі.

8. Короткий конспект

1919 — обмежені реформи + закон Роуллетта → Амрітсар → кампанія неспівробітництва → припинення через насильство в Чаурі-Чаура → 1930 «соляний похід» → пакт Ірвіна-Ганді → реформи 1935 р. → перемога ІНК на провінційних виборах 1937 р.

Запитання до уроку

1. Які обмеження мали реформи Монтегю-Челмсфорда? (§20, с. 131)
2. Що таке гандизм? (§20, с. 131–132)
3. Які форми дії передбачала сатьяграха? (§20, с. 132)
4. Чому Ганді припинив кампанію 1922 р.? (§20, с. 133)
5. У чому полягав символізм «соляного походу»? (§20, с. 133)
6. Що передбачав пакт Ірвіна-Ганді? (§20, с. 133)
7. Чому закон 1935 р. не означав незалежності Індії? (§20, с. 133–134)

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 25. Країни Передньої Азії. Розпад Османської імперії. Модернізація Туреччини та Ірану

Головна думка. Розпад Османської імперії змінив політичну карту Передньої Азії. Туреччина під керівництвом Мустафи Кемалю Ататюрка відстояла незалежність і провела радикальні світські реформи. В Ірані Реза-хан створив централізовану державу й розгорнув модернізацію, але його режим ставав дедалі авторитарнішим. У Палестині в міжвоєнний період загострилося арабо-єврейське протистояння.

Після уроку учні мають уміти. пояснювати кемалістську революцію; називати основні реформи Ататюрка; характеризувати приход Реза-хана до влади та модернізацію Ірану; пояснювати поняття «сіонізм», Декларацію Бальфура й британський мандат; визначати витoki палестинської проблеми.

Основа: §22, с. 139–143.

1. Розпад Османської імперії та боротьба за незалежність Туреччини

Після капітуляції Османської імперії 30 жовтня 1918 р. держави Антанти почали окупацію Анатолії й установили контроль над ключовими об'єктами економіки та державного управління.

Дата	Подія
30 жовтня 1918 р.	Мудроське перемир'я; початок окупації Анатолії.
Липень і вересень 1919 р.	Конгреси в Ерзерумі та Сівасі; створення Представницького комітету на чолі з М. Кемалем.
Січень 1920 р.	Стамбульський парламент ухвалив «Національну обітницю».
23 квітня 1920 р.	В Анкарі зібралися Великі Національні збори Туреччини (ВНЗТ) на чолі з Кемалем.
1920 р.	Севрський договір передбачав фактичне розчленування Туреччини.

Мустафа Кемаль Ататюрк. Генерал, лідер національно-визвольного руху, засновник і перший президент Турецької Республіки. Прізвище Ататюрк — «батько турків» — отримав у 1934 р.

2. Перемога кемалістів і проголошення республіки

Дата	Рішення
20 січня 1921 р.	Тимчасова конституція передала вищу владу ВНЗТ.
1 листопада 1922 р.	Ліквідовано султанат.
1923 р.	Лозаннська конференція визнала незалежність Туреччини в її сучасних кордонах.
Осінь 1923 р.	Туреччина проголошена республікою.
1924 р.	Ухвалена Конституція Турецької Республіки.

3. Реформи Ататюрка

Сфера	Зміни
Державний устрій	Ліквідація султанату; республіка з президентом і парламентом.
Економіка	Ліквідація або викуп іноземних концесій; державне будівництво залізниць, портів, промислових підприємств.
Сільське господарство	Податкова реформа й заходи для підвищення товарності виробництва.
Релігія	Відокремлення держави від релігії; світський характер держави й освіти.
Сім'я і права жінок	Цивільний шлюб, ліквідація багатоженства, зрівняння жінок у правах з чоловіками.
Культура і побут	Перехід на європейський календар і форму одягу; латинський алфавіт замінив арабський.
Суд	Світське судочинство за європейськими зразками.

Етатистська риса модернізації. У самому §22 окремого словникового визначення «етатизму» не подано, але підручник неодноразово показує посилення ролі держави в будівництві промисловості, інфраструктури та регулюванні господарства. Сам термін включено до переліку понять розділу.

Суперечність кемалістського режиму. Реформи були модернізаційними й світськими, але політична опозиція фактично не допускалася. Тому модернізація поєднувалася з авторитарними методами.

4. Іран після Першої світової війни

Після війни Іран перебував у важкому економічному становищі й під сильним британським впливом. Англо-іранська угода 1919 р. фактично посилювала залежність країни від Великої Британії, але викликала спротив.

Подія	Зміст
1918–1921 рр.	Антибританські й антишахські виступи в Іранському Азербайджані, Гілян, Хорасані.
1921 р.	Виведення британських військ і радників.
Лютий 1921 р.	Переверт перських козаків під командуванням Реза-хана; англо-іранську угоду 1919 р. анульовано.
1925 р.	Реза-хан домогся усунення династії Каджарів і став шахом нової династії Пехлевів.

5. Модернізація Ірану за Реза-шаха

Сфера	Заходи
Держава	Централізація управління, зміцнення правової основи влади.
Економіка	Державне будівництво промислових підприємств, залізниць і шосе.
Фінанси	1928 р. створено Національний банк.
Освіта	Світські школи, обов'язкова початкова освіта, розвиток середньої та вищої школи; 1934 р. — Тегеранський університет.
Побут	Скасування титулів, запровадження прізвищ, європеїзація одягу.
Політика	Посилення особистої влади; переслідування опозиції.

Зовнішня політика Реза-шаха. Він намагався послабити британський вплив і в 1930-х роках розвивав зв'язки з Німеччиною. Водночас нафтові інтереси продовжували пов'язувати Іран із Великою Британією.

6. Витоки палестинської проблеми

Палестина з 1516 р. входила до Османської імперії. Наприкінці XIX ст. посилювався єврейський національний рух, який прагнув створити національний центр на історичній батьківщині.

Сіонізм. Єврейський національний рух, спрямований на створення й зміцнення єврейської держави на історичній батьківщині єврейського народу.

Дата	Подія / наслідок
1897 р.	Сіоністський конгрес у Базелі підтримав ідею створення єврейського національного центру в Палестині.
2 листопада 1917 р.	Декларація Бальфура: британський уряд підтримав ідею створення єврейського національного осередку.
1920 / 1922 рр.	За рішеннями Антанти й Ліги Націй Велика Британія отримала мандат на управління Палестиною.
1936 р.	Арабські виступи переросли в загальні страйки та партизанську боротьбу.
1937 р.	Британський план поділу на єврейську, арабську й британську частини.
1939 р.	Британія пообіцяла створення незалежної Палестини через 10 років; проблема не була розв'язана.

Сутність конфлікту. На одній території зіткнулися два національні рухи — єврейський і арабський — а британська мандатна політика не забезпечила узгодженого політичного розв'язання. До 1939 р. протистояння стало організованим і насильницьким.

7. Порівняння Туреччини та Ірану

Критерій	Туреччина	Іран
Лідер	М. Кемаль Ататюрк	Реза-хан / Реза-шах Пехлеві
Шлях до влади	Національно-визвольний рух і парламент в Анкарі	Військовий переворот 1921 р., поступове усунення династії Каджарів
Форма держави	Республіка	Монархія нової династії
Модернізація	Світські реформи, європеїзація права, освіти та побуту	Централізація, інфраструктура, освіта, промисловість
Політичний режим	Авторитарні риси	Дедалі авторитарніша одноосібна влада

Запитання до уроку

1. Чому після 1918 р. виник рух кемалістів? (§22, с. 139)
2. Коли було ліквідовано султанат? (§22, с. 139)
3. Які реформи Ататюрка мали світський характер? (§22, с. 140)
4. Як Реза-хан прийшов до влади? (§22, с. 141)
5. Які модернізаційні заходи проводилися в Ірані? (§22, с. 141)
6. Що таке сіонізм? (§22, с. 142)
7. Яку роль відіграла Декларація Бальфура? (§22, с. 142)
8. Чому палестинська проблема не була розв'язана в 1930-х роках? (§22, с. 142–143)

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 26. Латинська Америка у 1920–1930-х роках

Головна думка. Латинська Америка в міжвоєнний період залишалася переважно аграрним регіоном із великими земельними володіннями та сильним впливом армії й землевласницьких еліт. Після Першої світової війни зросла економічна залежність від США. У частині країн відбувалися ліберальні та соціальні реформи, в інших — військові перевороти й диктатури.

Після уроку учні мають уміти. пояснювати поняття «латифундія», «каудильйо», «хунта»; характеризувати посилення впливу США; наводити приклади реформ в Аргентині, Мексиці, Бразилії та Чилі; визначати передумови диктаторських режимів; пояснювати роль Варгаса, Батісти, Сандіно та Сомоси в контексті підручника.

Основа: §23, с. 144–147.

1. Загальні особливості регіону

Ознака	Характеристика
Колоніальна спадщина	Більшість регіону колись була колоніями Іспанії та Португалії.
Земельні відносини	Великі латифундії зберігали економічну й політичну силу землевласницьких еліт.
Населення	Велика частка метисів і мулатів унаслідок тривалого міжрасового змішання.
Політична форма	Формально переважали республіки, але реальна влада часто належала землевласницьким кланам, армії та каудильйо.
Зовнішня залежність	До Першої світової війни сильним був британський вплив; після війни дедалі більше домінували США.
Найвпливовіші держави	Бразилія, Аргентина, Мексика.

Латифундія. Велике земельне володіння. У Латинській Америці латифундисти часто становили соціальну основу політичної олігархії.

Каудильйо. Політичний «вождь», який спирається на армію, особисту відданість прибічників і слабкість державних інститутів. Підручник пов'язує каудилізм із традицією особистої влади.

2. Чому зросла роль США

Перша світова війна послабила економічні позиції європейських держав у Латинській Америці. Відкриття Панамського каналу 1914 р. і зростання американського капіталу посилили вплив США.

Наслідок. Латиноамериканські країни дедалі більше залежали від американських кредитів, інвестицій і ринків збуту, особливо в експортно-сировинних галузях.

3. Ліберально-демократичні реформи

Країна	Реформи та події
Аргентина	За І. Ірігоєна частину невикористовуваних земель передали селянам та іммігрантам; держава посилила контроль над нафтовою галуззю; запроваджено 8-годинний робочий день, пенсії, підвищення зарплат, обмеження праці жінок і підлітків.
Мексика	Після революції 1910–1917 рр. продовжувалися аграрні та національно-економічні перетворення; у 1920-х роках утвердився «революційний каудилізм».
Бразилія	У 1930 р. антиолігархічний рух привів до влади Ж. Варгаса; держава захищала національну економіку, запровадила 8-годинний день, мінімальну зарплату, відпустки.
Чилі	У 1936 р. створено Народний фронт; його уряд 1938–1941 рр. розширив демократичні свободи й виступив проти крайніх правих.

4. Бразилія: від реформ до «Нової держави»

Жетуліу Варгас прийшов до влади після антиолігархічного повстання 1930 р. Його уряд проводив соціально-економічні реформи, але після конфліктів з лівими та крайніми правими дедалі більше переходив до авторитарних методів.

Дата	Подія
1930 р.	Перемога антиолігархічного руху на чолі з Варгасом.
1935 р.	Повстання Національно-визвольного альянсу; уряд його придушив.
1937 р.	Встановлено режим «Нової держави»; політичні партії розпущені, держава посилила контроль над економікою.

Суперечність режиму Варгаса. Підручник підкреслює поєднання диктаторського характеру влади з прогресивними соціально-економічними заходами.

5. Передумови диктаторських режимів

Передумова	Як вона діяла
Криза консервативних і реформістських урядів	Парламентські механізми здавалися нездатними швидко розв'язати проблеми.
Економічна залежність	Експорт одного-двох товарів робив економіку вразливою до світових криз.
Соціальні конфлікти	Нерівність і земельна проблема посилювали радикалізацію.
Вплив армії та церкви	Офіцерські й католицькі угруповання мали значну політичну вагу.
Традиція каудилізму	Суспільство було звичним до персональної влади «сильного лідера».
Політична поляризація	Зростання крайніх лівих і правих сил підштовхувало еліти до диктатури.

6. Приклади диктатур

Країна	Режим / події
Аргентина	Переворот 1930 р. скинув Ірігоєна; генерал Х. Урібуру встановив авторитарний режим.
Чилі	1924 р. — військова хунта; 1927 р. — диктатура К. Ібаньєса, орієнтована на досвід Муссоліні.
Куба	1925 р. — диктатура Х. Мачадо; після його повалення 1933 р. дедалі більшу роль відігравав Ф. Батіста за підтримки США.
Нікарагуа	А. Сандіно очолив антиолігархічне повстання; у 1934 р. його вбили. А. Сомоса захопив владу і створив довготривалий клановий диктаторський режим.

Хунта. Військове угруповання або колегіальний орган, який захоплює й здійснює державну владу після перевороту.

7. Чому в регіоні не утвердився класичний європейський фашизм

Підручник зазначає, що прихильники Гітлера й Муссоліні в Латинській Америці існували, а Німеччина та Італія намагалися посилити економічний і військово-політичний вплив. Проте політичні режими регіону частіше спиралися на місцеві традиції каудилізму,

армію та олігархічні структури, а не на масові фашистські партії європейського типу.

8. Опорна таблиця

Країна	Головна постать / сила	Головна тенденція
Аргентина	І. Ірігоєн → військові уряди	Від реформізму до перевороту 1930 р.
Мексика	Спадщина революції	Аграрні й національно-економічні реформи, революційний каудилізм.
Бразилія	Ж. Варгас	Соціальні реформи + перехід до «Нової держави».
Чилі	Військові хунти → Народний фронт	Коливання між диктатурою та демократичним реформізмом.
Куба	Х. Мачадо, Ф. Батіста	Диктатура, сильний вплив США.
Нікарагуа	А. Сандіно, А. Сомоса	Антиолігархічна боротьба → довготривала диктатура Сомоси.

Запитання до уроку

1. Що таке латифундія? (§23, с. 144)
2. Чому після Першої світової війни посилився вплив США? (§23, с. 144)
3. Які соціальні реформи проводив уряд Ірігоєна? (§23, с. 144–145)
4. Як Варгас прийшов до влади в Бразилії? (§23, с. 145)
5. Що таке Народний фронт у Чилі? (§23, с. 146)
6. Які причини сприяли поширенню диктатур? (§23, с. 146)
7. Що таке хунта? (§23, с. 147)
8. Яку роль відіграли Сандіно і Сомоса в історії Нікарагуа? (§23, с. 147)

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 27. Практичне заняття № 5

Мета практичного заняття. Узагальнити розвиток Японії, Китаю, Індії, Туреччини, Ірану та Латинської Америки; порівняти різні моделі модернізації й політичної боротьби; закріпити хронологію, поняття та історичних діячів. Завдання побудовані на матеріалі §20–23.

Основа: §20–23, с. 128–147; узагальнювальні положення §24, с. 148.

Завдання 1. Країна — діяч — процес

Заповніть таблицю.

Країна	Діяч	Головний процес / курс
Японія	_____	_____
Китай	_____	_____
Індія	_____	_____
Туреччина	_____	_____
Іран	_____	_____
Бразилія	_____	_____

Завдання 2. Хронологічний ланцюжок

Розташуйте події за часом і впишіть рік.

Подія	Рік
Створення КПК	_____
Початок Північного походу	_____
Меморандум Танака	_____
«Соляний похід» Ганді	_____
Захоплення Японією Маньчжурії	_____
Проголошення Турецької Республіки	_____
Встановлення «Нової держави» Варгаса	_____
Початок широкомасштабної війни Японії проти Китаю	_____

Завдання 3. Гоміндан і КПК

Впишіть у таблицю по три відмінності.

Гоміндан	КПК
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Завдання 4. Сатьяграха

Позначте ✓ ті форми боротьби, які відповідали тактиці Ганді.

✓	Форма дії
	Мирні демонстрації та страйки
	Терористичні акти
	Бойкот урядових постанов
	Відмова від титулів
	Збройне повстання
	Відмова від сплати податків за певних умов
	Невідвідування британських навчальних закладів

Завдання 5. Порівняйте модернізацію Туреччини та Ірану

Критерій	Туреччина	Іран
Лідер	_____	_____
Форма держави	_____	_____
Економічна модернізація	_____	_____
Освіта і культура	_____	_____
Релігія і держава	_____	_____
Політичний режим	_____	_____

Завдання 6. Причини — наслідки японської мілітаризації

Причини / передумови	Наслідки
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Завдання 7. Латинська Америка

Установіть відповідність між країною та подією.

Країна	Подія
Аргентина	А. «Нова держава» Ж. Варгаса
Бразилія	Б. Реформи І. Ірігоєна
Чилі	В. Диктатура Х. Мачадо / посилення Ф. Батісти
Куба	Г. Народний фронт 1936 р.
Нікарагуа	Д. Боротьба А. Сандіно і встановлення режиму Сомоси

Завдання 8. Поняття

Поняття	Визначення
сатьяграха	_____
меморандум	_____
латифундія	_____
каудильйо	_____
хунта	_____
сіонізм	_____

Завдання 9. Джерела нестабільності

Заповніть пропуски.

Регіон / країна	Головна суперечність
Японія	Суперництво за _____
Китай	Боротьба між _____
Індія	Колоніальне панування _____
Палестина	Протистояння _____
Латинська Америка	Економічна залежність та _____

Завдання 10. Проблемні питання

1. Чому модернізація в Японії привела до мілітаризації, а в Туреччині — до світських реформ?
2. Чому ненасильницький рух Ганді зміг стати масовим?
3. Чому боротьба Гоміндану і КПК послаблювала Китай перед японською агресією?
4. Які спільні риси мали авторитарні режими Японії, Ірану та частини латиноамериканських країн?

5. Які витоки палестинського конфлікту сформувалися в міжвоєнний період?

Завдання 11. Підсумок

Сформулюйте 5–7 речень на тему: «**Чому модернізація країн Азії та Латинської Америки в міжвоєнний період мала різні політичні наслідки?**»

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 28. Узагальнення і тематичне оцінювання

Мета уроку. Систематизувати ключові процеси теми та провести тематичне оцінювання. Усі завдання складено за матеріалом §20–23 і календарними темами уроків 22–26.

1. Узагальнювальна схема теми

Країна / регіон	Головна проблема	Головний процес	Постать
Японія	Суперництво за Китай і Тихоокеанський регіон	Мілітаризація, агресія, військово-регульована економіка	Генерал Танака
Китай	Роздробленість, громадянська війна, японська агресія	Національна революція, Північний похід, боротьба Гоміндану й КПК	Сунь Ятсен, Чан Кайші, Мао Цзедун
Індія	Британське колоніальне панування	Масовий ненасильницький рух за сварадж	Махатма Ганді
Туреччина	Розпад імперії й іноземна окупація	Національна революція, світська модернізація	М. Кемаль Ататюрк
Іран	Залежність і слабкість держави	Централізація й модернізація за авторитарної влади	Реза-шах Пехлеві
Палестина	Арабо-єврейське протистояння	Британський мандат, імміграція, конфлікт національних рухів	Т. Герцль — витоки сіоністського руху
Латинська Америка	Аграрність, олігархія, залежність від США	Реформізм, каудилізм, військові диктатури	І. Ірігоєн, Ж. Варгас, А. Сандіно та ін.

2. Ключові дати

Дата	Подія
1 липня 1921 р.	Створення КПК.
1923 р.	Визнання незалежності Туреччини в Лозанні; проголошення республіки.
Липень 1925 р.	Створення Національного уряду Китаю.

Дата	Подія
1925 р.	Реза-хан став шахом династії Пехлеві.
1927 р.	Меморандум Танака.
Березень 1930 р.	«Соляний похід» Ганді.
18 вересня 1931 р.	Початок японського вторгнення в Маньчжурію.
1933 р.	Японія вийшла з Ліги Націй.
1936 р.	Антикомінтернівський пакт Японії й Німеччини; Народний фронт у Чилі.
Квітень 1937 р.	Угода про співробітництво між КПК і Гомінданом.
7 липня 1937 р.	Початок широкомасштабної війни Японії проти Китаю.
1937 р.	Варгас установив режим «Нової держави» у Бразилії.

3. Терміни для повторення

Термін	Коротке пояснення
Гоміндан	Китайська національна партія, заснована Сунь Ятсеном.
Сатьяграха	Тактика ненасильницького опору.
Гандизм	Ідеологія й політична практика М. Ганді, що спиралася на ненасильство і масову громадянську непокору.
Меморандум	Державний або дипломатичний документ з викладом позиції щодо певного питання.
Сіонізм	Єврейський національний рух за створення й зміцнення держави на історичній батьківщині.
Латифундія	Велике земельне володіння.
Каудильйо	Політичний вождь, що спирається на персональну владу й армію.
Хунта	Військовий орган / група, що захоплює державну владу.
Етатизм	Термін включений підручником до понять розділу; у матеріалі теми проявляється як посилення ролі держави в регулюванні та модернізації економіки.

4. Тематичне оцінювання. Частина А — один правильний варіант

- Хто очолив Північний похід Гоміндану?
 А) Мао Цзедун
 Б) Чан Кайші

- В) М. Ганді
Г) Реза-хан
- 2.** Яка подія відбулася 18 вересня 1931 р.?
А) «Соляний похід»
Б) початок японського вторгнення в Маньчжурію
В) проголошення Турецької Республіки
Г) створення КПК
- 3.** Що було основою тактики Ганді?
А) військовий переворот
Б) ненасильницький опір
В) партизанська війна
Г) терор
- 4.** Яка держава отримала мандат на Палестину?
А) Франція
Б) США
В) Велика Британія
Г) Італія
- 5.** Хто став засновником Турецької Республіки?
А) М. Кемаль Ататюрк
Б) Реза-шах
В) Чан Кайші
Г) Ж. Варгас
- 6.** Який режим установив Варгас у 1937 р.?
А) «Нова держава»
Б) «санація»
В) «народна демократія»
Г) «Третій рейх»
- 7.** Яке поняття означає велике земельне володіння?
А) хунта
Б) латифундія
В) сатяграха
Г) меморандум
- 8.** Яка організація була заснована в Китаї 1 липня 1921 р.?
А) Гоміндан
Б) КПК
В) ІНК
Г) Асоціація допомоги трону

5. Частина Б — встановіть відповідність

Постать	Характеристика
1. М. Ганді	А. Лідер Гоміндану після смерті Сунь Ятсена
2. Чан Кайші	Б. Засновник Турецької Республіки
3. М. Кемаль Ататюрк	В. Лідер ненасильницького руху в Індії
4. Ж. Варгас	Г. Керівник Бразилії, режим «Нової держави»

6. Частина В — хронологія

Розташуйте події від найдавнішої до найпізнішої:

- А. «Соляний похід» Ганді
- Б. створення КПК
- В. початок війни Японії проти Китаю
- Г. проголошення Турецької Республіки
- Д. вторгнення Японії в Маньчжурію

7. Частина Г — короткі відповіді

1. Назвіть три головні риси мілітаризації Японії.
2. У чому полягали головні відмінності між програмами Гоміндану і КПК?
3. Назвіть щонайменше чотири форми саттяграхи.
4. Назвіть чотири реформи Ататюрка.
5. Поясніть дві причини поширення диктаторських режимів у Латинській Америці.
6. Сформулюйте у 3–4 реченнях витоки палестинської проблеми.

8. Розгорнуте завдання

На вибір: 1) Порівняйте модернізацію Японії та Туреччини; 2) Порівняйте національно-визвольні рухи Китаю та Індії; 3) Поясніть, чому модернізація в багатьох країнах теми поєднувалася з авторитарними методами.

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Відповіді для викладача до
практичного заняття № 5

Примітка. Відповіді орієнтовні й сформовані за матеріалом §20–23. У відкритих завданнях допускаються інші формулювання, якщо вони підтверджені фактами з підручника.

1. Країна — діяч — процес

Країна	Діяч	Головний процес
Японія	генерал Танака / військові кола	Мілітаризація і зовнішня агресія.
Китай	Чан Кайші	Національна революція, об'єднання під владою Гоміндану, боротьба з КПК.
Індія	М. Ганді	Ненасильницький антиколоніальний рух.
Туреччина	М. Кемаль Ататюрк	Національна революція і світська модернізація.
Іран	Реза-шах Пехлеві	Централізація та державна модернізація.
Бразилія	Ж. Варгас	Соціально-економічні реформи і перехід до авторитарної «Нової держави».

2. Хронологія

Подія	Рік
Створення КПК	1921
Проголошення Турецької Республіки	1923
Початок Північного походу	1926
Меморандум Танака	1927
«Соляний похід»	1930
Захоплення Маньчжурії	1931
«Нова держава» Варгаса	1937
Широкомасштабна війна Японії проти Китаю	1937

3. Гоміндан — КПК

Гоміндан	КПК
Сильна централізована держава	Диктатура пролетаріату
Ринок + державне регулювання	Націоналізація та скасування приватної власності
Захист національного капіталу	Аграрна революція та конфіскація землі
Орієнтація на відновлення суверенітету	Орієнтація на ВКП(б) і Комінтерн

4. Сатьяграха

Правильні форми: мирні демонстрації і страйки; бойкот урядових постанов; відмова від титулів; відмова від сплати податків за певних умов; невідвідування британських навчальних закладів. Терористичні акти і збройне повстання — не відповідають тактиці Ганді.

5. Туреччина — Іран

Критерій	Туреччина	Іран
Лідер	Ататюрк	Реза-шах
Форма держави	Республіка	Монархія Пехлеві
Економіка	Державне будівництво інфраструктури й підприємств	Державні підприємства, дороги, Національний банк
Освіта	Світська освіта, латинський алфавіт	Світські школи, обов'язкова початкова освіта, університет
Релігія	Відокремлення держави від релігії	Реформи викликали опір шіїтського духовенства
Політика	Авторитарні риси	Одноосібна авторитарна влада

6. Японська мілітаризація — орієнтовна відповідь

Передумови: економічні кризи; суперництво за Китай; вплив військових; шовіністичні й паназіатські ідеї; прагнення нових ринків і ресурсів. **Наслідки:** зростання армії; військово-державний контроль над економікою; захоплення Маньчжурії; вихід з Ліги Націй; війна з Китаєм; зближення з Німеччиною.

7. Латинська Америка — відповідність

Аргентина — Б; Бразилія — А; Чилі — Г; Куба — В; Нікарагуа — Д.

8. Поняття

Поняття	Відповідь
сатьяграха	Ненасильницький опір.
меморандум	Державний або дипломатичний документ з викладом позиції чи фактів.
латифундія	Велике земельне володіння.
каудильйо	Політичний вождь, що спирається на персональну владу й армію.
хунта	Військова група / орган, що захоплює владу.
сіонізм	Єврейський національний рух за створення й зміцнення держави на історичній батьківщині.

9. Орієнтовні відповіді на проблемні питання

Японія і Туреччина. Обидві країни модернізували державу й економіку, але Японія спрямовувала ресурси на військову експансію, тоді як Туреччина після війни зосередилася на збереженні суверенітету та світській перебудові.

Ганді. Масовість руху пояснювалася простими формами участі, моральним авторитетом ненасильства й можливістю залучити різні соціальні верстви.

Китай. Громадянська боротьба за владу відволікала ресурси від опору Японії й ускладнювала створення єдиного фронту.

Палестина. Причинами конфлікту стали суперечливі національні прагнення арабського та єврейського населення, зростання єврейської імміграції та невирішеність питання державності в межах британського мандату.

ТЕМА 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Відповіді для викладача до тематичного оцінювання

Ключ до тематичного оцінювання. Під час оцінювання відкритих відповідей важливо враховувати не дослівність, а наявність фактів і логічних причинно-наслідкових зв'язків із матеріалу підручника.

Частина А

№	Правильна відповідь
1	Б — Чан Кайші
2	Б — початок вторгнення в Маньчжурію
3	Б — ненасильницький опір
4	В — Велика Британія
5	А — М. Кемаль Ататюрк
6	А — «Нова держава»
7	Б — латифундія
8	Б — КПК

Частина Б

1-В; 2-А; 3-Б; 4-Г.

Частина В

Правильна послідовність: **Б** (1921) → **Г** (1923) → **А** (1930) → **Д** (1931) → **В** (1937).

Частина Г — орієнтири

Питання	Що має бути у відповіді
Мілітаризація Японії	Зростання ролі армії; збільшення збройних сил; військово-державне регулювання економіки; шовіністична ідеологія; зовнішня агресія.
Гоміндан і КПК	Ринок / приватна власність проти націоналізації; сильна централізована держава проти диктатури пролетаріату; різна земельна політика; різна зовнішня орієнтація.

Питання	Що має бути у відповіді
Сатьяграха	Бойкот, відмова від титулів, мирні демонстрації, страйки, невідвідування установ, можливість відмови від податків.
Реформи Ататюрка	Республіка; світська держава; цивільний шлюб; права жінок; латинський алфавіт; європейський календар; світське судочинство; державне економічне будівництво.
Диктатури в Латинській Америці	Економічна нестабільність; соціальні конфлікти; вплив армії; традиція каудилізму; політична поляризація; залежність від зовнішніх ринків.
Палестина	Сіоністський рух і єврейська імміграція; Декларація Бальфура; британський мандат; арабський спротив; невдалий план поділу 1937 р.

Підсумок теми для усного повторення

Японія — мілітаризація і агресія. **Китай** — національна революція, Гоміндан проти КПК, японське вторгнення. **Індія** — ненасильницька боротьба Ганді. **Туреччина** — національна революція й світська модернізація. **Іран** — авторитарна модернізація Реза-шаха. **Палестина** — загострення арабо-єврейського конфлікту. **Латинська Америка** — реформи, каудилізм, військові диктатури та зростання впливу США.

Швидке усне опитування

1. Назвіть три головні дати японської агресії.
2. Чому Північний похід посилив Чан Кайші?
3. Що відрізняло сатьяграху від збройної революції?
4. Яка реформа Ататюрка найбільше символізувала секуляризацію?
5. Чим модернізація Ірану була схожа на турецьку, а чим відрізнялася?
6. Чому Латинська Америка була вразлива до військових переворотів?